

Uvod u programiranje

- predavanja -

prosinac 2020.

19. Memorijski razredi ***(Storage Classes)***

Primjer

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
    printf("%d\n", a);
    int a = 1;
    printf("%d\n", a);
    int a = 2;
    if (a < 3) {
        printf("%d\n", a);
        int c = 3;
        printf("%d\n", c);
    }
    printf("%d", c);
    printf("%d\n", a);
    ...
}
```

prevodilac:
error: 'a' undeclared

prevodilac:
error: redefinition of 'a'

prevodilac:
error: 'c' undeclared

```
int a = 2;
printf("%d\n", a);
{
    printf("%d\n", a);
    int c = 3;
    printf("%d", c);
}
printf("%d", c);
printf("%d\n", a);
```

Vidljivost varijable

- Vidljivost ili doseg varijable (*visibility, scope*)
 - dio (ili dijelovi) programa u kojem se do objekta (varijable) može pristupiti korištenjem identifikatora tog objekta (imena varijable)

Primjer (vidljivost i prekrivanje imena)

Identifikator može u nekim dijelovima programa biti prekriven (skriven) nekim drugim identifikatorom

```
int main(void) {  
    ...  
    int a = 2;  
    printf("%d", a);  
    {  
        printf(" %d", a);  
        ...  
        double a = 5.;  
        ...  
        printf("%d", a);  
        printf(" %lf", a);  
        ...  
    }  
    printf(" %d", a);  
}
```

dio programa u kojem
je vidljiva varijabla **a**
(tipa double)

dijelovi programa u
kojima je vidljiva
varijabla **a** (tipa int)

U ovom dijelu programa do
cjelobrojne varijable **a** nije
moguće pristupiti pomoću
identifikatora te varijable, jer je
ime "prekriveno" definicijom
neke druge varijable

2 2 5.000000 2

Radi razumljivosti programa, ovakvo prekrivanje imena varijabli treba izbjegavati

Primjer

- uočiti i objasniti razliku u rezultatu sljedećih odsječaka programa

```
int i = 5;
printf("%2d", i);
if (i == 5) {
    i = 6;
    printf("%2d", i);
}
{
    i = 7;
    printf("%2d", i);
}
printf("%2d", i);
```

5 6 7 7

```
int i = 5;
printf("%2d", i);
if (i == 5) {
    int i = 6;
    printf("%2d", i);
}
{
    int i = 7;
    printf("%2d", i);
}
printf("%2d", i);
```

5 6 7 5

Trajnost varijable

- Trajnost varijable (*duration, lifetime*) je period tijekom izvršavanja programa u kojem varijabla (u memoriji) čuva svoju vrijednost

```
int i;  
for (i = 0; i < 2; ++i) {  
    ...  
    {  
        int m;  
        printf("%d\n", m);  
        m = 5;  
    }  
    ...  
}  
printf("%d\n", i);
```

trajnost m

trajnost i

U oba koraka petlje ispisati će se vrijednost na koju se ne može računati jer varijabla m prestaje postojati (prestaje se čuvati njena vrijednost) kada završi izvršavanje bloka u kojem je definirana

Lokalne i globalne varijable

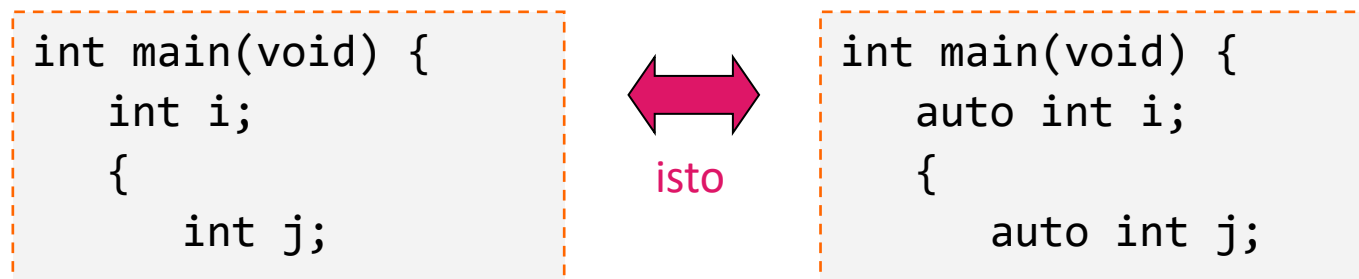
- *Lokalna varijabla* je varijabla čija je vidljivost ograničena na blok u kojem je definirana
 - taj blok uključuje i ugniježdene (podređene) blokove
- *Globalna varijabla* je varijabla čija se vidljivost proteže kroz više blokova
 - može biti vidljiva u više dijelova nekog modula (različitim blokovima), u jednom ili više modula

Memorijski razredi

- Na vidljivost i trajnost varijabli može se utjecati mjestom u programu na kojem je varijabla definirana (unutar nekog bloka ili izvan svih blokova) i navođenjem (tijekom definicije varijable) jedne od specifikacija memorijskog razreda (*storage-class specifier*)
 - auto
 - register
 - static
 - extern

Memorijski razred *auto*

- Automatska varijabla
 - može se definirati isključivo unutar bloka
 - vidljivosti i trajnost: od mjesta na kojem je definirana do kraja bloka u kojem je definirana (uključujući i tom bloku ugniježdene blokove)
 - podsjetnik: vidljivost varijable može biti ograničena ako je njeno ime prekriveno definicijom neke druge istoimene varijable
 - podrazumijeva se, ako eksplicitno nije specificiran neki drugi memorijski razred, da je svaka varijabla definirana *unutar bloka* razreda *auto*

- parametri funkcije također imaju karakteristike automatskih varijabli

Na kojem mjestu u programu definirati varijablu?

- Sve varijable na početku funkcije ili tek kad zatrebaju?
 - prvenstveno pitanje stila (radi povećanja razumljivosti koda), ali definiranje varijable tek u dijelu programa u kojem će se ta varijabla koristiti također može biti korisno radi uštede memorije na stogu

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
    int izbor;
    scanf("%d", &izbor);
    if (izbor == 1) {
        int i, j;
        char matrica[1000][1000];
        ...
    } else {
        int i;
        double polje[100000];
        ...
    }
}
```

u ovom bloku rezervira se približno 1 MB memorije

u ovom bloku rezervira se približno 800 kB memorije

```
int main(void) {
    char c[2000000] = {0};
    printf("Radim s poljem c ...\n");
    double d[200000] = {0};
    printf("Radim s poljem d ...\n");
}
```

Segmentation fault

```
int main(void) {
    {
        char c[2000000] = {0};
        printf("Radim s poljem c ...\n");
    }
    {
        double d[200000] = {0};
        printf("Radim s poljem d ...\n");
    }
}
```

Definicija kontrolne varijable u *for* petlji

- Kontrolne varijable petlje s poznatim brojem ponavljanja također se mogu definirati u *izrazu za inicijalizaciju u for petlji*
 - njihova vidljivost i trajnost su ograničene na tijelo petlje
 - dopušteni memorijski razredi su auto i register

```
int i;  
for (i = 1; i <= 10; ++i) {  
    printf("%d\n", i);  
}
```

// ako je varijabla i potrebna samo za petlju, tada može i ovako:

```
for (int i = 1; i <= 10; ++i) {  
    printf("%d\n", i);  
}
```

```
int i, j;  
for (i = 1, j = 10;  
     i <= 10;  
     ++i, --j) {  
    printf("%d %d\n", i, j);  
}
```

// ako su varijable i, j potrebne samo za petlju, tada može i ovako:

```
for (int i = 1, j = 10;  
     i <= 10;  
     ++i, --j) {  
    printf("%d %d\n", i, j);  
}
```

Memorijski razred *register*

- Karakteristike jednake automatskim varijablama, uz dodatak
 - specifikacija `register` predstavlja preporuku prevodiocu da treba koristiti najbrži mogući pristup do sadržaja varijable
 - ako je moguće, sadržaj varijable će umjesto u memoriji biti smješten u nekom od registara procesora (CPU)
 - nad varijablom razreda `register` nije primjenjiv adresni operator

```
int main(void) {  
    register unsigned int i;  
    register unsigned long long fact = 1;  
    for (i = 2; i < 15; ++i) {  
        fact *= i;  
    }  
    unsigned int *pok;  
    pok = &i;  
    ...  
}
```

Nije dopušteno

Memorijski razred *static*

- Statičke varijable
 - trajnost varijable: od početka do završetka izvršavanja programa
 - vidljivost
 - ako je definirana unutar bloka: od mjesta na kojem je definirana do kraja bloka u kojem je definirana
 - ako je definirana izvan (svakog) bloka: od mjesta na kojem je definirana do kraja modula
 - ako varijabla nije eksplicitno inicijalizirana tijekom definicije, automatski se inicijalizira na numeričku vrijednost nula
 - ako je varijabla eksplicitno inicijalizirana tijekom definicije, inicijalizacija se izvršava samo jednom, na početku izvršavanja programa

Na kojem mjestu u programu definirati varijablu?

- statičku varijablu treba definirati
 - *unutar bloka/funkcije* ako varijabla treba biti vidljiva samo unutar dotičnog *bloka/funkcije*, a istovremeno je potrebno sačuvati vrijednost varijable i nakon što završi izvršavanje tog bloka/funkcije
 - *izvan svih funkcija* ako se ta varijabla koristi u više od jedne funkcije unutar istog modula

Primjer, vidljivost varijabli

```
static int i;  
...  
void f1(void) {  
    static int a;  
    int i;  
    ...  
}  
...  
void f2(void) {  
    static int b;  
    ...  
}  
...
```

vidljivost i

vidljivost a

vidljivost b

vidljivost i

Primjer, trajnost varijabli

```
static int i;  
...  
void f1(void) {  
    static int a;  
    int i;  
    ...  
}  
...  
void f2(void) {  
    static int b;  
    ...  
}  
...
```

trajnost i

trajnost b

trajnost a

trajnost i

Primjer

- Što će se ispisati izvršavanjem sljedećeg programa?

```
#include <stdio.h>
static int a;

void f1(int param) {
    static int b;
    printf("%d %d %d\n", param, a++, b++);
}

void f2(void) {
    a = 50;
    f1(2);
}

int main(void) {
    f1(1);
    f2();
    f1(3);
    ...
}
```

iz f2 se može pristupiti do varijable a,
ali ne i do varijable b

1 0 0
2 50 1
3 51 2

Primjer

- Što će se ispisati izvršavanjem sljedećeg programa?

```
#include <stdio.h>

void f1(void) {
    static int a = 10;
    printf("%d\n", a);
    ++a;
}

int main(void) {
    f1();
    f1();
    ...
}
```

inicijalizira se samo jednom, a ne u svakom pozivu funkcije

10

11

Primjer

- Programski zadatak
 - Linearni kongruentni generator je generator niza pseudoslučajnih cijelih brojeva. Član niza pseudoslučajnih brojeva x_{i+1} se izračunava na temelju prethodnog člana niza x_i .

$$x_{i+1} = (A \cdot x_i + C) \bmod M$$

- Cjelobrojne konstante A , C i M se mogu definirati unaprijed (npr. kao simboličke konstante), a član niza x_0 , tj. početni član niza pseudoslučajnih brojeva, koji se naziva sjeme ili *seed*, generatoru se zadaje neposredno prije početka generiranja niza pseudoslučajnih brojeva (inicijalizacija generatora pseudoslučajnih brojeva).

Primjer (nastavak)

- Treba napisati funkciju `getRand` koja pri svakom pozivu vraća sljedeći generirani pseudoslučajni broj, počevši od broja x_1
- Npr. ako se koriste sljedeće vrijednosti simboličkih konstanti:

```
#define A    9001
#define C 2531011
#define M   32717
```

te se generator inicijalizira na početni član (sjeme) $x_0 = 100$, generirani pseudoslučajni brojevi trebaju biti:

$$x_1 = (9001 \cdot 100 + 2531011) \bmod 32717 = 28543$$

$$x_2 = (9001 \cdot 28543 + 2531011) \bmod 32717 = 744$$

$$x_3 = (9001 \cdot 744 + 2531011) \bmod 32717 = 1561$$

$$x_4 = (9001 \cdot 1561 + 2531011) \bmod 32717 = 26770$$

...

Primjer (nastavak - loša rješenja)

```
#define A    9001
#define C 2531011
#define M   32717

int getRand(void) {
    int clan = 100;
    clan = (A * clan + C) % M;
    return clan;
}

int main(void) {
    for (int i = 0; i < 5; ++i) {
        printf("%5d\n", getRand());
    }
}
```

```
28543
28543
28543
28543
28543
```

```
#define A    9001
#define C 2531011
#define M   32717

int getRand(int clan) {
    clan = (A * clan + C) % M;
    return clan;
}

int main(void) {
    int clan = 100;
    for (int i = 0; i < 5; ++i) {
        clan = getRand(clan);
        printf("%5d\n", clan);
    }
}
```

```
28543
  744
 1561
26770
 7867
```

Primjer (nastavak)

- U modulu `rand.c` napisati funkciju (prikazan je prototip)

```
void setSeed(int seed);
```

kojom se postavlja početni član za linearni kongruentni generator, te funkciju (prikazan je prototip)

```
int getRand(void);
```

koja kod svakog poziva vraća sljedeći član niza, x_1, x_2, \dots

- Koristiti sljedeće konstante:

```
A = 9001; C = 2531011; M = 32717
```

- U glavnom programu početni član postaviti (tj. inicijalizirati generator) na $x_0 = 100$ te na zaslon ispisati članove niza pseudoslučajnih brojeva $x_1 \dots x_{10}$. Zatim generator inicijalizirati na $x_0 = 51$, te ispisati članove niza $x_1 \dots x_5$.

Primjer (nastavak)

```
void setSeed(int seed);  
int getRand(void);
```

rand.h

```
#include "rand.h"
```

rand.c

```
#define A    9001
```

```
#define C 2531011
```

```
#define M    32717
```

```
static int clan;
```

```
void setSeed(int seed) {  
    clan = seed;  
}
```

```
int getRand(void) {  
    clan = (A * clan + C) % M;  
    return clan;  
}
```

Primjer (nastavak)

```
#include <stdio.h>
#include "rand.h"

int main(void) {
    int i;
    printf("Postavi na 100:\n");
    setSeed(100);
    for (i = 1; i <= 10; ++i)
        printf("%5d\n", getRand());

    printf("Postavi na 51:\n");
    setSeed(51);
    for (i = 1; i <= 5; ++i)
        printf("%5d\n", getRand());
    return 0;
}
```

glavni.c

```
Postavi na 100:
28543
 744
1561
26770
 7867
23081
10933
 6999
29576
 7149
Postavi na 51:
12815
32192
30242
14604
 5500
```


Definicija i deklaracija

- Definicijom varijable određuje se ime i tip varijable te se rezervira područje u memoriji u kojem će varijabla biti pohranjena
 - definicija iste varijable smije se u jednom programu pojaviti samo jednom
- Deklaracija varijable je uputa (objava) prevodiocu: za deklarirano ime varijable negdje u programu, u istom ili nekom drugom modulu, postoji (tj. negdje je definirana) varijabla s istim takvim imenom, na koje se ovo deklarirano ime odnosi
 - ime varijable (identifikator) deklaracijom povezujemo sa stvarnim objektom (koji je negdje drugdje definiran)
 - deklaracija iste varijable može se pojaviti više puta u istom programu

Memorijski razred *extern*

- Eksterne varijable
 - moraju biti **definirane** u **jednom** modulu
tip ime_varijable;
 - mogu biti **deklarirane** u više modula
extern *tip ime_varijable;*
 - trajnost varijable: od početka do završetka izvršavanja programa
 - ako varijabla nije eksplicitno inicijalizirana tijekom definicije, automatski se postavlja na numeričku vrijednost nula
 - vidljivost
 - ako je ***deklarirana ili definirana*** izvan funkcije: od mjesta deklaracije ili definicije do kraja modula
 - ako je ***deklarirana*** unutar bloka: od mjesta na kojem je deklarirana do kraja bloka u kojem je deklarirana

Primjer

- Varijabla definirana izvan svih blokova (uobičajeno na početku modula) i koja nema specifikaciju `static`, je eksterna varijabla.
 - npr. uz pretpostavku da se program sastoji od dva modula

	modul1.c
<pre>int var1;</pre>	
<pre>void f1() { }</pre>	
<pre>void f2() { }</pre>	

Diagram illustrating the scope and visibility of `var1` in `modul1.c`. The variable `var1` is defined at the top. The function `f1()` and `f2()` are defined below it. The diagram shows that `var1` has **trajnost var1** (lifetime) and **vidljivost var1** (visibility) across the entire module.

	modul2.c
<pre>int var2;</pre>	
<pre>void f3() { }</pre>	
<pre>void f4() { }</pre>	

Diagram illustrating the scope and visibility of `var2` in `modul2.c`. The variable `var2` is defined at the top. The function `f3()` and `f4()` are defined below it. The diagram shows that `var2` has **trajnost var2** (lifetime) and **vidljivost var2** (visibility) across the entire module.

Primjer (nastavak)

- Eksterna varijabla **definirana** u jednom modulu može postati vidljiva u drugom modulu ako je u drugom modulu **deklariramo**
 - deklaracija se piše sa specifikacijom extern

```
int var1;

extern int var2;
void f1() {
    ...
}

void f2() {
    ...
}
```

modul1.c

vidljivost var2

vidljivost var1

```
int var2;

void f3() {
    ...
}

void f4() {
    ...
    extern int var1;
    ...
}
```

modul2.c

vidljivost var2

vidljivost var1

Česta pogreška

- Mogućnost globalnog pristupa varijablama, što znači da se sadržaj varijabli može i pročitati i promijeniti iz bilo kojeg mjesta u modulu ili programu, neiskusne programere navodi na *zloupotrebu* statičkih i eksternih varijabli
 - zašto se "mučiti" s prijenosom argumenata u funkcije, kad se mogu definirati statičke ili eksterne varijable kojima se može pristupiti iz bilo kojeg dijela modula ili iz cijelog programa?
- Statičke i eksterne varijable treba koristiti samo onda kada za njihovo korištenje postoje opravdani razlozi (npr. za čuvanje vrijednosti zadnjeg člana niza u generatoru niza pseudoslučajnih brojeva)

Memorijski razredi

Zašto se eksterne i statičke varijable ne smiju koristiti za "prijenos" argumenata i povratak rezultata funkcija?

Primjer

- Ispravan način realizacije funkcije pow

```
double pow(double x, double y);
```

math.h

```
double pow(double x, double y) {  
    /* programski kod za izracunavanje "x na y" */  
    ...  
    return konacniRezultat;  
}
```

math.c

Primjer (nastavak)

- Kako pomoću ispravne implementacije funkcije pow izračunati $x^{(y^z)}$

```
#include <stdio.h>
#include <math.h>

int main(void) {
    double x, y, z;
    scanf("%lf %lf %lf", &x, &y, &z);
    printf("%lf na (%lf na %lf) = %lf\n", x, y, z,
           pow(x, pow(y, z)));
    return 0;
}
```

prog.c

Primjer (nastavak)

- Neprihvatljiv način implementacije funkcije pow

```
/* deklaracije eksternih varijabli koje ce se koristiti za      math.h
   "prijenos" argumenata i rezultata */
extern double powResult, xPow, yPow;
void pow(void);
```

```
/* definicije eksternih varijabli za "prijenos" argumenata      math.c
   i rezultata*/
double powResult, xPow, yPow;
void pow(void) {
    /* programski kod za izracunavanje "xPow na yPow" */
    ...
    powResult = ...; /* konacni rezultat spremi u powResult */
    return;
}
```

Primjer (nastavak)

- Kako pomoću neispravne implementacije funkcije pow izračunati $x^{(y^z)}$

```
#include <stdio.h>
#include <math.h>

int main(void) {
    double x, y, z;
    scanf("%lf %lf %lf", &x, &y, &z);
    xPow = y;
    yPow = z;
    pow();
    yPow = powResult;
    xPow = x;
    pow();
    printf("%lf na (%lf na %lf) = %lf\n", x, y, z, powResult);
    return 0;
}
```

prog.c

Mora se paziti čak i na to da se niti jedna lokalna ili statička varijable ne nazove xPow, yPow ili powResult, jer su ta imena "rezervirana" isključivo za "prijenos" argumenata i rezultata funkcije pow.

Dodatak 1: na kojem mjestu napisati definiciju tipa

- Na kojem mjestu u programu napisati definiciju tipa?

```
#include <stdio.h>

typedef char noviTip;

void fun1(void) {
    noviTip test1;
    printf("fun1: %d\n", sizeof(test1));
}

void fun2(void) {
    typedef int noviTip;
    noviTip test2;
    printf("fun2: %d\n", sizeof(test2));
}

static noviTip testS;

int main(void) {
    fun1();
    fun2();
    noviTip test0;
    printf("main: %d\n", sizeof(test0));
    printf("stat: %d\n", sizeof(testS));
}
```

Gdje je vidljiva?

fun1: 1
fun2: 4
main: 1
stat: 1

Ako definicija tipa treba biti vidljiva u više modula, smjestiti je u datoteku zaglavlja i uključivati (`#include`) po potrebi

Dodatak 2: na kojem mjestu napisati deklaraciju strukture

- Na kojem mjestu u programu napisati deklaraciju strukture?

```
#include <stdio.h>

struct struktura_s {char a; char b;};

void fun1(void) {
    struct struktura_s test1;
    printf("fun1: %d\n", sizeof(test1));
}

void fun2(void) {
    struct struktura_s {int a; int b;};
    struct struktura_s test2;
    printf("fun2: %d\n", sizeof(test2));
}

static struct struktura_s testS;

int main(void) {
    fun1();
    fun2();
    struct struktura_s test0;
    printf("main: %d\n", sizeof(test0));
    printf("stat: %d\n", sizeof(testS));
}
```

Gdje je vidljiva?

fun1: 2
fun2: 8
main: 2
stat: 2

Ako deklaracija strukture treba biti vidljiva u više modula, smjestiti je u datoteku zaglavlja i uključivati (#include) po potrebi

